



Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 15/1 2026 s. 214-231, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

**FÂZIL AHMET VE CAN YÜCEL'İN PORTRÉ ŞİİRLERİNE KARŞILAŞTIRMALI
BİR YAKLAŞIM**

Dursun ŞAHİN*

Geliş Tarihi: 16 Eylül 2025

Kabul Tarihi: 27 Aralık 2025

Öz

Belirli bir kişinin fiziksel, ruhsal ve kişiliğini oluşturan diğer özelliklerinin betimlenerek dize esasına bağlı bir biçimde ifade edilmesi portre şiir olarak adlandırılmaktadır. Tanzimat edebiyatının ilk döneminden itibaren şairler, portre şiir denemeleri yapmıştır. Namık Kemal, Tevfik Fikret, Ali Ekrem, portre şiir denemeleri yapan şairlerden birkaçıdır. Mizahi şiirleriyle tanınan Fâzıl Ahmet (Aykaç) de edebiyat dünyasından isimlere gönderme yaptığı portre şiirleriyle dikkat çekmektedir. Can Yücel'in *Portreler*'i edebiyatımızda portre üzerine oluşturulmuş ilk manzum portre kitaplarından biridir.

Bu çalışmada Türk edebiyatının farklı dönemlerinden Fâzıl Ahmet ve Can Yücel'in portre şiirleri, benzerlik ve farklılıklarıyla değerlendirilerek sanatçıların portre şiirleri irdelenmeye çalışılmıştır. Portre şiirlerini mizahi bir üslupla yazma, kişilerin olumsuz yönlerini açıkça dile getirme, en belirgin ortak özellikler olarak görülmüştür. Farklar yönünden irdelendiğinde de Can Yücel'in Fâzıl Ahmet'e göre daha zengin bir şahıs kadrosunun portresini ele alırken Fâzıl Ahmet'in portrelerinin belli isimlerle sınırlı kaldığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Fâzıl Ahmet, Can Yücel, portre şiiri.

**A COMPARATIVE APPROACH TO THE PORTRAIT POEMS OF
FAZIL AHMET AND CAN YUCEL**

Abstract

Portrait poetry is defined as the verse-based description of an individual's physical, psychological, and personality traits. Since the first period of Tanzimat literature, poets such as Namık Kemal, Tevfik Fikret, and Ali Ekrem have experimented with this genre. Fâzıl Ahmet (Aykaç), renowned for his satirical works, is also notable for portrait poems referencing literary figures, while Can Yücel's *Portreler* stands as one of the first dedicated collections of verse portraits in Turkish literature.

This study evaluates and analyzes the portrait poems of Fâzıl Ahmet and Can Yücel from different periods, highlighting their similarities and differences. The most prominent commonalities include a humorous style and the candid depiction of negative character traits. Regarding differences, Can Yücel addresses a more diverse range of subjects, whereas Fâzıl Ahmet's portraits remain limited to a specific circle of individuals.

Keywords: Fâzıl Ahmet, Can Yücel, portrait poetry.

* Dr. Öğr. Üyesi; Giresun Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, dursun.sahin@giresun.edu.tr,
ROR ID: [05sraq822](https://orcid.org/05sraq822).

Giriş

Güzel sanatların birbirinden farklı kolları olarak görülen edebiyat, resim, heykel gibi alanları arasında, zaman zaman, doğrudan ya da dolaylı olarak bir etkileşim bulunmaktadır. Bu etkileşimin örneklerinden biri de edebiyat sanatına ait bir tür olan şiirle; resim ve heykel sanatına ait bir tür olan portrenin bir araya gelişidir.

Birinci (2015, s. 15), şiiri güzel sanatlar arasında tarif edilmesi ve bir sınır içine alınması en zor olan tür olarak görür. Bu çıkarımda şiirin çok fazla tanımının yapılması; biçimiyle, içeriğiyle, üslubuyla, söz sanatlarıyla, türleriyle birlikte karmaşık bir yapıdan meydana gelmesi etkili olmuştur. Edebiyatın ilk türlerinden biri olan şiirin zaman içinde farklı türlerle yaklaşması, hatta ayrı bir bütün olması da şiirin değerlendirilmesini güçleştiren nedenlerden biri olarak gösterilebilir. Resim ve heykel sanatının bir parçası olan portre türü de şiirin zamanla yaklaştığı türlerden biridir. Bu yaklaşma portre şiir olarak adlandırılan yeni bir anlayışın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Portre şiir, belirli bir kişinin dış görünüşünü, kişiliğini ve bu kişiliği oluşturan diğer özelliklerini betimleyerek dizeler hâlinde aktaran edebî ürün olarak tanımlanabilir. Aydan Ener Su da “portre şiir” teriminin “tablo altı şiirleri”, “pitoresk, somut ve görsel şiir” gibi resim-şiir bağlantısına yönelik olarak kullanılan edebiyat terimlerinden biri olduğunu belirtir (Ener Su, 2022, s. 194).

Türk edebiyatında manzum portreye merak Tanzimat’tan itibaren başlamış, özellikle Cumhuriyet Dönemi’yle birlikte yaygınlık kazanmıştır. Fotoğrafın icadının resimle şiir arasındaki ilişkiyi yok etmediğini belirten Özgül (1997, s. 25), şairlerin arkadaşlarına gönderdikleri / verdikleri fotoğraflarının “zahr (arka)”ına ya da üzerine bir mısra, beyit veya kıt’a yazarak, belki de yalnızca Türk şiirine özgü bir şiir-fotoğraf birlikteliği doğurduğuna dikkat çeker. Koparan (2022, s. 39-40) da Tanzimat edebiyatında Namık Kemâl’in fotoğraflarının ardına yazdığı kıt’a nazım biçimindeki şiirlerini; Edebiyat-ı Cedide devrinde Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin ve Ali Ekrem; Ara Nesil’de Ahmet Rasim ve Mehmet Celâl’in fotoğraf / resim arkası ya da başka bir deyişle tablo altı şiir eğilimlerini portre şiirin başlangıcı olarak değerlendirmektedir.

Hiciv tarzında yazdığı şiirlerinde Nef’î, Fuzûlî, Bayburtlu Zihni, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Cenap Şahabettin, Celal Sâhir, Mehmet Emin Yurdakul, Necip Asım, Yusuf Akçura, Halit Fahri Ozansoy ve Rıza Tevfik Bölükbaşı gibi Türk edebiyatının birbirinden farklı dönemlerine ait isimlere yer veren Fâzıl Ahmet de portre şiire ilgi duyan isimlerden biridir.

Cumhuriyet öncesinde genellikle bir görsele bağlı olarak yazılan portre şiirler, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinde herhangi bir görüntüye bağlı kalınsız yazılmaya başlanmıştır. Koparan (2022, s. 40-41) Cumhuriyet Dönemi’nde portre şiiri yazan şairlerin büyük bir kısmının portre şiirlerini belirli düzen dâhilinde kaleme almadığını; İlhan Berk, Can Yücel ve Arif Ay’ın ise planlı, bütünlüklü ve seri halindeki çalışmalarıyla Cumhuriyet Dönemi’ndeki manzum portrelerin çoğunluğunu oluşturduklarını belirtir.

Cumhuriyet Dönemi’nde portre şiire planlı emek veren isimlerden biri olan Can Yücel’in *Portreler*’i edebiyatımızdaki portreye has ilk manzum eserlerden biridir. Son baskısı dört bölümden oluşan eserin ilk bölümünde şairler, ikinci bölümünde yazarlar, sanatçılar, siyasetçiler, üçüncü bölümünde “Başka Sesler İçin” başlığıyla yabancı figürler, dördüncü bölümünde de “Bir

Siyasinin Mapusları İçin” başlığıyla şairin arkadaşı Mehmet Sönmez için yazdığı şiirler yer almaktadır.

Portre şiirlerde ele alınan şahıs kadrosu ve tematik yapıyı esas alarak portre şiirler üzerine bir tasnif denemesinde bulunan Koparan (2022, s. 42-44), altı ana başlıkta toplandığını tespit ettiği portre şiirleri şu şekilde sınıflandırır:

- 1) Kültür-Sanat Camiasından Portreler (methetme, biyografik, nekrolojik, resim / fotoğraf arkası, dostâne)
- 2) Tarihi Şahsiyetlerin Portreleri (destansı)
- 3) Anne Portreleri (anneye sevgi, çocuk ve anne)
- 4) Baba Portreleri (babaya sevgi, baba ve ölüm)
- 5) Sevgili Portreleri (sevgilinin güzelliğini betimleme)
- 6) Otoportreler (otobiyografisini yazma, ruh çözümsel)

Bu çalışmada, ele alınan isimler ve portre şiirleri üzerine genel bir bilgilendirme yapıldıktan sonra şiirler yukarıda yer alan tasnif de göz önünde bulundurularak karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

1. Mizah Şairi Olarak Fâzıl Ahmet (Aykaç)

Fâzıl Ahmet Aykaç, Türk edebiyatının üzerinde çok konuşulmayan, gölgede kalmış yeteneklerinden biridir. Birçok alanda faaliyette bulunmuş olması, sosyal hayatının hareketliliği ve kendisinin de farkında olduğu mizahi kişiliği, Fâzıl Ahmet’in dikkat çeken yanlarından yalnızca birkaçıdır.

İsmail Habip Sevük, Fâzıl Ahmet ve Refik Hâlit’i birlikte değerlendirerek her ikisinin de en şakacı ve iğneli yazılarının altında düşünce; en ciddi ve düşünceli yazılarının üstünde de birer gülümseyiş olduğunu ifade eder (Sevük, 1934, s. 7).

Ali Şükrü Çoruk, Fâzıl Ahmet’in mizahi manzumelerinin konusunu İkinci Meşrutiyet’ten sonraki durumun, siyasi şahsiyetlerin ve hükümet erkanının oluşturduğunu belirtmektedir (Çoruk, 2008, s. 159). Fâzıl Ahmet’in çok yönlü bir kişilik olmakla birlikte asıl başarısını şiir alanında gösterdiğine dikkat çeken Çoruk, sanatçının şiirini de mizah üzerine kurduğunu, tespit edilebilen şiirlerinin %70’inin mizah ve yergi ağırlıklı olduğunu, asıl başarısını da bu alanda sergilediğini ifade eder (Çoruk, 1999, s. 120).

Sevük’e göre Fâzıl Ahmet’in ilk devredeki bütün mizahi manzumeleri şeklen divan edebiyatın taklit eden, Nef’ilerden ve Fuzûlilerden süzülüp gelen kuvvetli bir eski edebiyat kültürünü barındırmaktadır (Sevük, 1934, s. 7). Bununla birlikte Sevük (1934, s. 7), şairin, şiirlerinden birinde “eski şiir gelinine yeni bir entari giydirdiğini” söylemesine itiraz eder ve “Hayır, o bilakis eski entari giymiş şiir gelininin göğsü içine yeni bir his, kafasının içine yeni bir düşünüş ve gözlerine yeni bir görüş vermişti.” sözleriyle Fâzıl Ahmet’in mizah sanatındaki asıl kıymetinin buradan geldiğini belirtir.

Fâzıl Ahmet, Türk edebiyatında kendi dönemine kadar pek az çalışılan mizah alanında özgün bir tavır ortaya koymuştur. Çünkü edebiyatımızda mizah anlayışı Fâzıl Ahmet’ten önce çoğu zaman hiciv olarak algılanmış ve mizaha dayalı ürünler yerine argo ve kaba söz içeren eserler ağırlıklı olarak yer almıştır. Fâzıl Ahmet, mizaha yatkın kişiliğinin de etkisiyle 1910’dan itibaren kendisini böyle bir mizah alanının içinde bulmuş ve kısa sürede önemli isimlerden biri olmuştur. Çoruk, Türk edebiyatının yeni Türk edebiyatı döneminde eser veren tehzil ustaları

arasında şiir alanında ilk sırada Fâzıl Ahmet Aykaç'ın geldiğini belirtir (Çoruk, 2007, s. 486). Ayrıca aralarında Cumhuriyet Devri Türk mizah edebiyatının önde gelen isimlerinin de bulunduğu Halil Nihat, Abdülbaki Fevzi, Yusuf Ziya ve Faruk Nafiz başta olmak üzere birçok şair Fâzıl Ahmet tarzında şiirler yazmıştır.

2. Fâzıl Ahmet'in Hicivlerinde Türk Edebiyatından İsimler

Sevük (1934, s. 8), eski şiiri yeni mizaha ilk defa anlatım aracı yapan sanatçının Fâzıl Ahmet olduğunu ifade eder. Ona göre Fâzıl Ahmet'i diğer sanatçılardan ayıran yanı, eserini mizahi bir biçimde yeniden kullandığı sanatçıların duygu ve düşüncelerini içselleştirerek tıpkı onlar gibi yazabilmesidir. Sevük, bu durumu tiyatro sanatçısının sahnede başka bir kişinin kalıbına, ruhuna bürünmesine benzetir ve Fâzıl Ahmet'in de eski divanlardaki şairlerin edasını ve tahassüsünü alarak onların gözleriyle hayata ve şahıslara baktığını, edebiyatımıza getirdiği yeni artistliğin de burada olduğunu belirtir (Sevük, 1934, s. 8).

Fâzıl Ahmet'in şiirlerinde yer verdiği isimler sadece Nef'i, Fuzûlî, Şeyh Galip, Nedim, Baki gibi Klasik Türk edebiyatı şairleri değildir. Seksen yılı aşkın bir ömür süren şair, edebiyatımızın birçok dönemine şahitlik etmiştir. Onun şiirlerinde Bayburtlu Zihni gibi Türk halk edebiyatı sanatçısı da Abdülhak Hâmit, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem gibi Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı sanatçısı da Süleyman Nazif, Hüseyin Sîret, Cenap Şahabettin, Celal Sâhir, Ali Ekrem Bolayır gibi Servet-i Fünun Dönemi sanatçısı da Mehmet Emin Yurdakul, Necip Asım, Yusuf Akçura, Ziya Gökalp gibi Millî Edebiyat Akımı sanatçısı da Halit Fahri Ozansoy, Rıza Tevfik Bölükbaşı gibi isimler yer almıştır.

Fâzıl Ahmet, bu kadar ismi şiirlerinde mizahın malzemesi yaparken herhangi bir kriter gözetmemiştir. Öyle ki, en sevdiği ve kendisine mürşit olarak gördüğü (Tunç, 2018, s. 23) isim olan Yahya Kemal'i de şiirlerinde mizahi bir dille ele almaktan çekinmemiştir. Onun, şiirlerinde yer verdiği isimler tarafından herhangi bir sitemle karşılaşmamış olmasında Yahya Kemal gibi yeri geldiğinde etrafına çok sert tepkiler vermesiyle bilinen bir ismi de mizahın malzemesi yapması gösterilebilir.

Recaizade Mahmut Ekrem'in üç adet "Zemzeme" başlıklı şiiri vardır. Fâzıl Ahmet, "Dördüncü Zemzeme"yi yazar. Burada, eski Zemzeme şairini taklit edip şaire göndermelerde bulunarak onun polemikçi kişiliğine dikkat çekmektedir.

...

4

Üşkufe idi o nâ şüküfte
Ekremse anın peyinde zenbur;
Zikriyle zebanım oldu süfte
Derdile cenânı kıldı tennur!
Daim dolaşıp teferrüç eyler;
Nezinde dilim teleçlûç eyler!

...

7

Ammâki zuhur edince gavga
Dil farığı cama vuslet oldu
Hayfaki fitili şem'i sevda
Püfkerdei badi firkat oldu
Öptürmedi gerçi hiç lebinden
Şemmetmiş idim ya gabgabinden!
... (Aykaç, 1934, s. 41-42).

Fâzıl Ahmet, “Abdülhak Hâmit” başlıklı şiirinde de şairin “Makber” şiirini taklit ederek Abdülhak Hâmit’i mizahi bir biçimde anlatmış, onun yaşantısına, arkadaşlarına, arkadaşlarından borç para istemesine, kadınlara düşkünlüğüne, eserlerine göndermeler yaparak şairin zaaflarla yüklü portresini çizmiştir. Çoruk, bu şiirde “Makber” gibi ölüm acısı üzerine kurulu bir şiirin komedi unsurlarına malzeme edilmesinin Abdülhak Hâmit’in dostu Süleyman Nazif’i kızdırdığını aktarır (Çoruk, 1999, s. 343).

Fâzıl Ahmet’in, Abdülhak Hâmit” başlıklı şiirinin sonunda “Ey şairi şepdehâyı devran / Sen hamidimizsin ettik iman” dizeleri, “şairi azam” olarak nitelendirilen Tarhan’ın abartıldığı kadar büyük olmadığı imasını taşımaktadır. Çoruk, bu durumu, Hamit’in şiirlerindeki hataları gördüğü hâlde ondan çekindikleri için görüşlerini açıkça ifade edemeyen edebiyatçı ve eleştirmenlerin tenkidi olarak değerlendirmektedir (Çoruk, 1999, s. 235).

Fâzıl Ahmet, Millî Edebiyat Dönemi’nin dilde sadeleşme çabalarına dair görüşlerini dile getirmiş bir isimdir. Genel itibarıyla dilin sadeleşmesi yönünde görüş bildirmişse de Çoruk, onun bu konulardaki fikirlerinin devirlere göre değişiklik arz ettiğini belirtir (Çoruk, 2008, s.403). Şairin Millî Edebiyat Dönemi sanatçılarından Mehmet Emin Yurdakul ve Ziya Gökalp’in ele alışında da dilde sadeleşme çabalarına bakışının etkisi vardır. Çünkü her iki ismin şiirlerini mizahi bir üslupla kaleme alışında dilde sadeleşme çabalarına göndermeler yer almaktadır. Doğrudan “Mehmet Emin Bey” başlığıyla kaleme aldığı şiirinde, Yurdakul’un şiirini biçim ve içerik olarak taklit etmiştir. Fevziye Abdullah Tansel, bu durumu, Yurdakul’un üslubunun benzersizliğine bağlar ve herhangi bir şiir imzasız olsa bile, şiirin ona ait olup olmadığının kolaylıkla anlaşılacağını belirtir. Tansel’e göre Yurdakul, Fâzıl Ahmet’in şakalarla yüklü mizah yazılarından çok hoşlanmaktadır. Fâzıl Ahmet de Yurdakul’un üslup özelliklerini bütün yönleriyle kavrayarak zekâ oyunları ve esprilerle mizahi bir biçimde “Mehmed Emin Bey” başlıklı şiiri yazmıştır (Tansel, 1969, s. LXI):

...
Ey koç yiğit, tosun kardeş! tasa etme, gam yeme
Eğerçi sen bahtı yarlık ellerine ermedin;
Lâkin sonra (Ey Türk uyan!) dedim de ben şi’rime
Uzun uzun esnemekten gayri cevap vermedin!

...
Türk dilinin bostanına olsun diye peşkeşim
Demet demet yonca derdim, tatarcadan, uygurdan
Hem Dimyata pirinç için gidiyorken kardeşim
Sen şu işe bak ki oldum evimdeki bulgurdan! (Aykaç, 1934, s. 46-47).

Aykaç, bu şiirinde Millî Edebiyat Akımı’nı hem şekil hem de muhteva olarak mizahi bir üslupla yermekte, akımın özünü oluşturan Türk dili, Türk yurdu, Tatar, Uygur göndermelerine yer vermektedir. Bu göndermeler, İstanbul dilinin millî bir dil olarak benimsenmesini; Osmanlı, Kıpçak, Özbek, Kırgız, Tatar gibi adların Turan birliğinde bir araya gelmesini savunan (Gökalp, 2004, s. 90) Ziya Gökalp için de geçerlidir. Aykaç’ın “Ziya Gök Alp” başlıklı şiiri biçim, içerik, dil ve üslup olarak Ziya Gökalp’in aşağıda yer alan “Türk’ün Tekbiri” şiirini çağrıştırmaktadır:

“Hak ver Hakkıya
Töbe rakıya
Yapış yakıya
Kın al çakıya

Allahü ekber...

Görüp halıyı
Satma yalıyı
Unut salıyı
Atla çalıyı
Allahü ekber...
Eline çapa
Şişene tapa
Şükür çalapa
Çok yedik lâpa

Allahü ekber velillâhülhamt” (Aykaç, 1934, s. 48)

Ziya Gökalp’in *Kızıl Elma* adlı eserindeki “Türk’ün Tekbiri” şiiri de şu şekildedir (Gökalp, 2018, s. 86):

“Hakk’ın muradı,
Halktan fırladı,
Açtık cihadı,
Allahu Ekber...

Uyduk sancağa,
Geldik uzağa,
Eski toprağa,
Allahu Ekber...

Kaynaştı kanlar,
Anlaştı Hanlar,
Birleşti canlar,

Allahu Ekber,
Velillâh-ül-hamd...”

Şairin, “Bayburtlu Zihni” başlıklı şiiri, “Sakiler meclisten çekmiş ayağı” alt başlığıyla yazılmış, şiirde ilgili esere nazire yapılmıştır:

“Çiftlikte kalmamış sığırla manda
Mer’adan kaldırmış kurtlar buzağı
Kurnalar boşanmış yıkık hamamda
Ustalar toplamış tası tarağı!

...

Şairin kalemi değilse olgun
Her kafiye böyle düşer mi dolgun?
Zannetme sevgilim bu dehri dunun
Tavşan bıyığını kuzu kulağı!” (Aykaç, 1934, s. 60).

Fâzıl Ahmet’in mizahi şiirlerinden nasiplenenden, portresi çizilenlerden biri de kendisine mürşit olarak gördüğü Yahya Kemal Beyatlı olmuştur. Şair, onun eserlerinde kullandığı kelimeleri, bulunduğu mekanları ironik bir biçimde dile getirerek Yahya Kemal’in de portresini çizmekten sakınmamıştır:

“Uğramadın bu yaz bize hiç Kemal
Neyi bekliyorsun sanki?.. Güzümü?
Bizi unutturdu sana ihtimal
Gene bu Virân bağın ekşi üzümü!

...
Mâlûm ya, bu köyde her şey burada
Hele züğürtlükte hepimiz dengin.
Hiç durma gel Kemal, çünkü burada
Ne eski tâcır var, ne yeni zengin !” (Aykaç, 1934, s. 123).

Yahya Kemal’in “Viranbağ” başlıklı şiirinde yaza vedayla kendini hissettiren hazan mevsimi, Viranbağ, çobanlar gibi dalları yakma gibi pek çok husus, Fâzıl Ahmet’in mizahi üslubuyla şiirde yer almıştır. Aşağıdaki “Y. K. Bey’e” başlıklı şiirde Yahya Kemal Beyatlı’ya seslenen şair, Yahya Kemal’in inancına, şiirlerindeki anlatım biçimine, ele aldığı konulara, şiirlerinin ilham kaynağına ilişkin birtakım ithamlarda bulunmaktadır:

“Yahyâ, ne hakikat, ne mecaz âşıkısın sen
Nâz âşıkı, saz âşıkı, yaz âşıkısın sen

Yok Mekke Medineyle alâkan filân amma
Fasl içre muhakkak ki hicâz âşıkısın sen

Vuslatgehi ilhâma gidersin kısa yoldan
Kimdir o ki der, dürü dirâz âşıkısın sen

Tafsile ne hâcet senin evsâfını Yahyâ
Nâz âşıkı, sâz âşıkı, yâz âşıkısın sen ...” (Aykaç, 1934, s. 164).

Hasan Aktaş (2010, s. 34), Fâzıl Ahmet’in Yahya Kemal hakkında iyi şeyler düşünmediğini belirtir ve bu şiirde onun hakikat veya mecaz şairi olmadığını, bilakis naz âşığı, saz âşığı ve yaz âşığı olduğunu ısrarla vurguladığını belirtir (2010, s. 35). Şiire bakıldığında bu tespit yerinde görülse de Fâzıl Ahmet’in kendisine mürşit olarak gördüğü, kendisiyle samimi mektuplaşmalarının olduğu (Özcan, 1996, s. 32) göz önüne alındığında, yazılanların mizahi bir tutumla kaleme alındığı düşüncesi daha yerinde olacaktır.

Yukarıda yer alan örneklerin dışında, Fâzıl Ahmet *İkinci Sis Tehzil, Hiciv vs.* adlı şiir kitabında da edebiyat dünyasından Tevfik Fikret, Refik Halit Karay, Abdülhak Hâmit Tarhan, Yahya Kemal Beyatlı, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Sait Faik Abasıyanık gibi isimlerin yanı sıra, basın dünyasından Hüseyin Cahit Yalçın, siyaset dünyasından Hasan Ali Yücel, Hasan Cemil Çambel gibi isimlere de yer vermiştir.

“Taniniyye” başlığıyla *Tanin* gazetesinin de sahibi olan Hüseyin Cahit Yalçın’a ithafen yazdığı şiirinde dönemin basın dünyasında olup bitenleri kendine has üslubuyla dile getiren şair, *Sabah, Tan* gibi gazetelerle birlikte *Sabah* gazetesi sahibi Mihran Efendi, devrin gazetecilerinden Diran Kelekyan gibi isimlere göndermelerde bulunur, onların Hüseyin Cahit Yalçın’ı kıskandıkları imasında bulunur (Aykaç, 1952, s. 53):

Gıptasından mutlaka (Mihran) gelir yan üstüne
Bir gazel tarh eylesem (Diran Kelekyan) üstüne
Tiyneti tinnettefzâsi, tantanayla tınlasın
(Tan) (Tanin) olmuş varıp bir tıyni tannan üstüne
Neylesin artık (Sabâh) in düldülü âvâresin
Hazreti Cahid kurulmuş tam küheylân üstüne
...

Fâzıl Ahmet, biyografisini¹ yazacak olan Millî Eğitim Bakanlarımızdan Hasan Âli Yücel'e ithafen "İkisi de Doğru" başlıklı şiirini kaleme almıştır. Sanatçı, bu şiirinde insanla toprağı konuşturur. İkisi arasındaki konuşma, Hasan Âli Yücel'in;

Duymadan düşünmek yok dinimizde
Biz kalp adamıyız, görül eriyiz.
İnsanınız, insanlık esastır bizde;
Ne ciniz ne melek ne de periyiz. (Yücel, 1926, s. 2).

...

dizelerinde de görülen insanı merkeze alan hümanist, akılcı eğitim anlayışına göndermeler yer almaktadır. Fâzıl Ahmet'in insanla toprağı konuştururken kullandığı ifadelerde de görüleceği üzere, özellikle Hasan Âli Yücel'in *Mantık* ders kitabı ile liselerde okutulmasına ön ayak olduğu (Şimşek, 2021, s. 107) evrim kuramı alaycı bir dille eleştirilmektedir (Aykaç, 1952, s. 136):

İnsan demiş ki:
Bana bugün boyun eğdi varlık denen canavar
Benden başka ne baba var ne de hiçbir ana var!
Olsa değer (Kehkeşan) gelip benim kuşağım
Çünkü deniz bir kölem, çünkü rüzgâr uşağım!
Ne ebetten korkarım ne tanırım ezeli
Her tanrının başını, ben ökçemle ezeli!
Bana gergi diyorlar: Senin atan maymundu
Fakat işte göklere bugün alnım dokundu!
Asırlar var her putu yumruğumla kırılı
Benim artık şu anda yerin göğün kralı!
Toprak cevap vermiş:
İnsan oğlu, sen ancak utanmaz bir sefilsin!
Evet busun âlemde, başka bir şey değilsin!
Kısacası bir köpeksin, hem de uyuz bir köpek
Bütün işin havlamak, sonra yatıp sürünmek!
Azamet'in bana mı ey karşımda kuduran
Benim senin çirkefle hamurunu yoğuran!
Evet fırsat bulursan, yeri gökü yakarsın:
Sen fakat bir cifesin, hem de sahte - vekarsın!
Ne sandın ki beni sen, kendin için ana mı?
Kime evet bu çalım, seni kusan bana mı?

Fâzıl Ahmet, şiirlerinde yalnızca başka isimlere yer vermemiştir. Kimi zaman kendini de şiire dâhil eden sanatçı, nüktedan kişiliğiyle kendini muzipçe meseleye dâhil eden bir yapıya sahiptir (Aykaç, 1952, s. 53):

...

Pes dedirmişken cihâna pehlivanı san'atim
Arsai vafında düşmüş işte meydan üstüne
Hânei hicvim yıkılmış, carsûyi nüktede
Ben dilerken almağı dükkân dükkân üstüne
Bin kasem olsun senin seccâdei temcidde
Sûzi dille çektiğin tesbihi mercan üstüne
Kactı uykum şevki medhinle efendim tâ seher
Kahve içtim durmadan fincân fincân üstüne

...

¹ Eser için bk. (Yücel, 1937).

Fâzıl Ahmet, şiirlerinde daha çok kültür sanat, basın, siyaset camiasından portrelere yer vermiştir. Bu kişilere çoğu kez dostane yaklaşırken kimi zaman methetmiş kimi zaman da bu isimleri aşırıya kaçmadan hicvetmekten geri durmamıştır.

3. İroni Şairi Olarak Can Yücel

20. yüzyıl Türk şiirinin özgün isimlerinden biri olan Can Yücel'in şiirleri, argo, mizah ve politik eleştirileriyle dikkat çekmektedir. Şair gerek dil kullanımı gerekse tematik çeşitliliği ile Türk okurunu derinlemesine etkilemeyi başarmıştır. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren güncelin nabzını tutar ve toplumsal sıkıntılara kızgın bir üslupla şiirinde yer vermiştir. Jale Gülgen Börklü, Can Yücel'in bu yıllardan itibaren giderek artan aykırı ses, "küfür ve argo"nun baskın olduğu bir söyleyişle, zeki kelime oyunları; nükteli, ironik ve mizahi bir anlatıma ulaştığını belirtir (Gülgen Börklü, 2012, s. 3).

Can Yücel'in şiir anlayışı, halkın günlük dilini sanatın zenginliği ile harmanlamak üzerine kuruludur. Şair, şiirlerinde çoğu zaman sıradan halkın kullandığı konuşma dilini benimsemiş, bununla birlikte felsefi ve insanın varoluşsal problemlerine dair derin temalara yer vermiştir. Bu yaklaşımı, onu elit bir şiir anlayışından ayırıp halkla bağ kuran, ironik ama aynı derecede gerçekçi bir sanatçı yapmıştır.

Mehmet Arslan, Can Yücel'deki ironik söylemin ilk dönem şiirlerinde Garip etkisiyle, Garip'in humour ve ironiye uzak olmayan dil anlayışının, günlük konuşma dilini şiire uygulamaya çalışmalarının, halk şiirinin özelliklerinden faydalanmalarının sonucu bir üslup özelliği hâline gelmesiyle oluştuğunu belirtir (Arslan, 2014, s. 37).

Can Yücel'in şiirlerinde ironiye, mizaha, argoya yönelmesini farklı nedenlere bağlayan araştırmacılar da vardır. Soner Akpınar'a göre Can Yücel şiirindeki mizah ve ironiye sarılma, sisteme karşı duyulan öfkenin dışavurumu ve düzeni hor görerek kendi varlığını ortaya koyma gayretidir. Akpınar bu durumu, sistemin gücü karşısında duyulan gerginliği azaltma çabası olarak değerlendirmektedir (Akpınar, 2021, s. 131-132). Akpınar'la benzer görüşler ortaya koyan Emrah Seferoğlu da Can Yücel'in şiirlerinin, haksızlıklara ironi ile kişisel çıkarlara argo jargonuyla aktararak hayatın adil olmayışına, sosyal adaletsizliğe karşı dik duruş sergilediğini belirtir (Seferoğlu, 2023, s. 281).

4. Can Yücel'de Portre Şiirin İronik ve İnsani Yönü

Can Yücel'in portre şiirleri bireye daha içeriden, daha duygusal bir bakışla yaklaşır. *Portreler* adlı kitabında yalnızca sanatçıları değil, babası Hasan Âli Yücel gibi şahsi figürleri de şiirleştirir. Gökâl Alparslan, şairin portre şiir yazımını zaman zaman görsel düzenlemelere yer verme olarak değerlendirerek bazen bir duygunun lirik anlatımı bazen de politik taşlamanın bir aracı olarak başvurduğu görselliğin, Can Yücel'in şair kimliğinin açık izlerini taşıdığını belirtir (Gökâl Alparslan, 2005, s. 8).

Can Yücel, portrelerinde daha ziyade yakın çevresindeki insanlara yer vermiş olsa da geçmişten ve yabancı milletlerden isimler de onun şiirlerinde kendine yer bulmuştur. Portrelerine yer verdiği şairler arasında Şeyh Galip, Neyzen Tevfik, Nazım Hikmet, Melih Cevdet, Orhan Veli, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Enver Gökçe, Onat Kutlar, Oktay Rıfat, Edip Cansever, Cahit Külebi, Turgut Uyar, Metin Eloğlu, Özdemir Asaf, Küçük İskender gibi isimler yer almaktadır. Yazarlar, sanatçılar, siyasetçiler arasında Mustafa Kemal Atatürk, Bülent Ecevit, Deniz Gezmiş, Ruhi Su, Tezer Özlü, Haldun Taner, Cihat Burak, Zeyyat Selimoğlu, Fethi Naci, Rıfat Ilgaz, Aziz

Nesin, Yalçın Küçük, Mustafa Ekmekçi, Doğan Avcıoğlu, Server Tanilli, Salih Tozan, Oktay Arayıcı, İlber Ortaylı, Ömer Asım Aksoy, Orhan Pamuk, Abidin Dino, Eşber Yağmurdereli, Akın Birdal, İlhan Erdost gibi isimler yer almaktadır. Can Yücel, portrelerinde Teodorakis, Fidel Castro, Shakespeare, Gerard de Nerval, Rimbaud, Paul Eluard, Louis Aragon, Oscar Wilde, Pablo Neruda gibi sanat ve siyaset dünyasından isimlere de değinmiştir. Yücel ayrıca Adana Cezaevindeyken yazdığı şiirlerin resmini çizen arkadaşı Mehmet Sönmez’e de şiirler yazmıştır.

Dedesi Mevlvî Ali Rıza Efendi’nin Can Yücel’in üzerinde önemli bir etkisi vardır (Gülgen Börklü, 2012, s. 9). Şairin Mevlevilik üzerine olumlu değerlendirmeleri de bu etkinin bir sonucu olarak görülebilir. Can Yücel’in “GGG” ve “Şeyh Galip İçin” başlıklı şiirleri, şairin Mevlevi dedesi Şeyh Galip’e yer verdiği şiirlerdir. Şair doğrudan ele aldığı kişinin portresini çizmez. 5,7,5 hece ölçüsü ile yazılan, üç mısralık 3,17 heceden (ses) oluşan dünya edebiyat verimlerinde bilinen en kısa şiir türü olan geleneksel Japon şiiri (Akhan ve Ardalı Büyükarman, 2021, s. 1130) haiku tarzında şiirler de kaleme alan Yücel, bu tarza yakın yazdığı “GGG” başlıklı şiirinde;

Şeyh Gâlip
Gâlip Güzel
Güzel Garip (Yücel, 2024, s. 3).

dizeleriyle şaire galip, güzel ve garip yakıştırmasını yapar. “Şeyh Galip İçin” başlıklı şiirinde de İtrî ile Şeyh Galip arasında;

Hüsn Aşk bir tarih düşüyor coğrafyasına şehrin
İtrî nasıl birleştirdiyse iki ayrı kıtayı
Boğaziçinden bir taksimle... (Yücel, 2024, s. 4).

şeklinde benzerlik kurarak her ikisinin birleştirici yanına dikkat çeker, Şeyh Gâlip’i şiirleriyle devrim yaratan bir şair olarak görür (Yücel, 2024, s. 4):

...
Sen hücrelerden aydınlığa tünel açan
En eski devrimcimizsin şiirlerinle
...

Kendisi de kırk dört portre şiir yazmış olan (Sazyek, 2020, s. 965) Tevfik Fikret de şairin dile getirdiği isimlerdendir. Ona yazdığı şiirin başlığında da kelime oyunu vardır. “Fikret’ten Tevkif” başlıklı şiirde Fikret’in üslubuna, karamsarlığına, *Rubâb-ı Şikeste* (Kırık Saz) adlı eserine de gönderme vardır (Yücel, 2024, s. 5):

...
Kış başladı camlarda cam kırıkları
Canlısı yarı cansız yarıdan yarı
Bir yarım kür’e halinde toparlak
Dünyayı yeniden doğuruyorlar
Toprağın cam kırıklarını ufalayarak
Bakmayın siz bütün sevgiler kovuluyorlar.
...

Tevfik Fikret’in “Ömr-i Muhayyel” başlıklı şiiri üslup olarak Can Yücel’e esin kaynağı olmuş gibidir (Fikret, 1962, s. 234):

...
 Bir ömr-i muhayyel...Hani göllerde,yeşil,boş
 Göllerde,o sâfiyet-i vecd-âver içinde
 Bir dalgacığın ömrü kadar zail ü muğfel
 Bir ömr-i muhayyel!

Rıfat Ilgaz'ı "Rıfat'a" başlıklı şiirinde, soyadı ve memleketine (Kastamonu) atfen Ilgaz Dağı'na benzeten Yücel, onun Ilgaz Dağı gibi yüce oluşuna dikkat çeker (Yücel, 2024, s. 4):

Ilgaz Anadolu'nun sen yüce bir dağsın
 Eteklerinde kitaplar.

Neyzen Tevfik'in ölümüne atfen yazdığı "VI / Neyle Meyle" başlıklı şiirinde, Neyzen Tevfik'in günlük hayatından kesitler sunar. Neyzen Tevfik'i ve yaşadığı ortamı kelimelerle betimleyen şair, Neyzen'in ölümünü de mizahi bir biçimde sunarak onu neyin üstünde uçup mezarına konarken hayal etmiştir (Yücel, 2024, s. 6):

...
 gine böyle bir sabah
 Gelmiş mırvanıyla erkenden,
 oturmamış ama köşe minderine
 Atladığı gibi neyin üstüne
 pamuklu kavak yelleriyle
 Uçuvermiş Pendik'e
 yol üstündeki kabrine

Can Yücel'in Neyzen Tevfik'i anlattığı tek şiiri "VI / Neyle Meyle" değildir. "Kartal'ın Akkartalına" başlıklı şiir de Neyzen Tevfik üzerinedir. Üstelik bu şiirde portre kelimesini bu çalışmadaki anlamıyla kullanır, Neyzen Tevfik'in çok içki içmesine, *Azab-ı Mukaddes* adlı eserine göndermelerde bulunur (Yücel, 2024, s. 7):

...
 İşte bu Neyzen Tevfik
 Potresi portresiyle,
 Dememle rapp dikiliyor ayağa
 Sevgileriyle şişesiyle de sonra
 Düz rakılara tırmanıyor
 Azab-ı Mukaddes'e doğru

Can Yücel'in ilk dönem şiirlerinde Garip şiirinin etkisi görülür. Fedai (2019, s. 48), Yücel'in Orhan Veli'den özellikle mizahı aldığını belirtir. "Orhan Veli'nin Kulağıyla" başlıklı şiirinde Orhan Veli'nin "İstanbul'u Dinliyorum" şiirine atfen İstanbul özlemini dile getirmektedir (Yücel, 2024, s. 13):

Kuzguncuğun orda Fethipaşa korusunda
 İstanbulu dinliyorum gözlerim kapalı...

...
 Güm! Güm! Güm!
 İstanbulu özlüyorum
 Gözlerim kapalı. . .

Can Yücel, "Orhan Veli'yle" başlıklı şiirinde de şairin "Birdenbire" şiirini şeklen taklit ederken içerik olarak Orhan Veli'nin iyimser bakışının aksine karamsar bir tablo çizmektedir (Yücel, 2024, s. 14):

...
 Birdenbire bir ot bitiyor
 Birdenbire otu koparıyorlar
 Faili meçhul bir cinayet
 Altından bir gelincik bitiyor
 Bitmemecesine birdenbire
 Kıp kızıl

Yücel'in Garip şairlerinden Melih Cevdet Anday'a ithaf ettiği "Asırdide" başlıklı şiirinde de aynı karamsar tutum devam etmektedir (Yücel, 2024, s. 11):

Yirminci yüzyılı yaşadık
 Ama umut ama umutsuzluk...
 ...
 Harpleriyle Hitleriyle Mitleriyle
 Hâlâ da bilmiyoruz ne yapacağımızı
 Büyüyünce

Yücel'in Garip şairlerinden Oktay Rıfat için yazdığı "Büyük Bir Şaire" ve "Oktay'a" başlıklı şiirleri, Oktay Rıfat'ın şairliğine övgü ve ideolojik kimliğine göndermeler içeren nekrolojik şiirlerdir. "Büyük Bir Şaire"de, imamın teneshir karşısında "Merhumu nasıl bilirsiniz?" sorusuna, içinden "Büyük şairdi!" diye cevapladığını şiirleştirir (Yücel, 2024, s. 25).

Can Yücel, "Oktay'a" başlıklı şiirinde Oktay Rıfat'ı ziyarete gidişleri ve Oktay Rıfat'ın onları "sosyalizm" olarak görüşüne yer verirken, ölümünün ardından kendilerinin de onu özleyeceklerini, şiirinde "Ama hiç kuşku yok Oktay / Sosyalizmin göreceği gelecek seni" ... (Yücel, 2024, s. 24) şeklinde dile getirmiştir.

Can Yücel'in portrelerine yer verdiği isimler arasında İkinci Yeni akımından isimler de vardır. "Varsa Ölümün Arifesi" başlıklı şiiri, İkinci Yeni şairlerinden Turgut Uyar'ın ardından yazılmıştır. Turgut Uyar'ın asker kimliğinden hareketle şairliğinin hikâye edici bir üslupla anlatıldığı şiirde Can Yücel'in özel hayatından izlere, eşiyle arasının bozuk olduğu zamanlarda Turgut Uyar'ın onları barıştırmak için çabalarıyla da yer verilmiştir (Yücel, 2024, s. 29):

...
 Benlen karımı barıştırmak için,
 Oturup patlıcan salatası yapardı
 Unutmaz kırmızı biberini, sarımsağını...
 ...

İkinci Yeni Akımı'nın şairlerinden İlhan Berk'i "İlham Berk" başlıklı şiiriyle anlatan Yücel, şairin ilerleyen yaşına rağmen fiziksel ve ruhsal açıdan dinç oluşunu ve şiirini canlı tutmak için yaptıklarını mizahi bir dille anlatır (Yücel, 2024, s. 28):

Epeydir görüşmüyoruz kendisiyle
 Seksenlik merdivenini
 Çıka çıka bitiremediği halde
 Hâlâ dinçmiş öyle diyorlar
 Bunamamış da
 Ama oldum bittim bunaktı zâten,
 Haa bi de
 Şiirlerini gerdirmek için
 Avrupa'ya gidiyormuş ara sıra

İkinci Yeni öncülerinden Cemal Süreya da Can Yücel'in portrelerinde kendine yer bulan isimlerdendir. "Cemal Süreya Parkında", "Mülemma", "Semah" ve "Afrodizma" başlıklı şiirler Cemal Süreya üzerinedir.

Gökyüzü acıyım demedi bize.
Kaç turna sürüsü süzülüp gitti.

diyen Cemal Süreya'ya cevap olarak Can Yücel,

...
Turnalar uçun bizleri seçin
Döne döne döne
Yurdumuza dönün turnalar
Kimsenin kimseyi vurmadığı günler
Turnalar dönün dönün turnalar
Döneklerle karşı döne döne
Gelin bize turnalar
Döne döne döne
Gelin bizim yeni yeşeren çemenimize (Yücel, 2024, s. 18) şeklinde seslenir.

"Bir Resmin Karşısında" başlıklı şiirinde Nazım Hikmet'i anlatan Yücel, şairin yaşadığı dönemde maruz kaldığı durumlara dikkat çekmek için onu mazlum, mahzun olarak anlatır (Yücel, 2024, s. 8):

Tasvir gibi bakma öyle yüzüme
Bakar gibi gökyüzüne
Mahzun, mahzun
Mazlum, mazlum!...

Can Yücel'in "Gurbetten" aslı şiiri de Nâzım'ın ölümüne ve öfkesine dairdir (Yücel, 2024, s. 9):

Ölmeden az önce Ecel'e demiş ki Nâzım:
İy'ki geldin, ahbap, ben öfkeme döneceğim...

"Musa Beg İçin" şiirinde Musa Anter'i övgüyle betimleyen, onu Musa Peygamber'e benzeten Yücel'in haiku tarzında yazdığı "Mustafa'ya" başlıklı şiir, yazar Mustafa Ekmekçi'nin yardımseverliğini dile getirmektedir.

Eğitimci Türkolog Ömer Asım Aksoy, şair Cahit Irgat, bilim insanı, filozof İdris Küçükömer, tiyatro sanatçısı-yazar Yavuzer Çetinkaya, Can Yücel'in vefatları dolayısıyla nekrolojik şiir yazdığı isimlerden birkaçıdır.

Can Yücel'in "Selim Bir İnsana Selim Bir Ressama" başlığıyla ressam arkadaşı Selim Turan için yazmış olduğu şiir, "Emil Galip Sandalcı'ya Saygı" başlığıyla arkadaşı Emil Galip'e, "Can Yoldaşım'a" isimli şiir de edebiyat eleştirmeni Asım Bezirci'ye yazdığı şiirler de daha çok dostça yazılmış portre şiirlerdir. Çetin Altan ve Eşber Yağmurdereli de şairin dostane portre şiirleri yazdığı isimler arasında yer almaktadır.

Şairler arasında anne şiiri yazan pek çok isim bulunmaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Annem İçin", Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Anne Ne Yaptın?", "Anacığım", Hilmi Yavuz'un "Doğunun Kadınları", "Annem ve Akşam", "Kanto", Necip Fazıl Kısakürek'in "Anneciğim", "Anneme", "Anneme Mektup", "Annemin Ölümü", Sezai Karakoç'un "Anneler ve Çocuklar", Ümit Yaşar Oğuzcan'ın "Anneler İçin Koşma", "Annem İçin" başlıklı şiirleri, anne şiirlerine örnek teşkil eden şiirlerden yalnızca birkaçıdır. Diğer yandan Cahit Zarifoğlu'nun "Baba", Nazım Hikmet Ran'ın "Baba!", Özdemir İnce'nin "Baba Olmak", Aziz Nesin'in "Babam", Sabahattin

Ali'nin "Babam İçin", Nevzat Çelik'in "Babam ve Ben", Dilaver Cebeci'nin "Babamın Yarım Kalmış Sevdasının Yerine", Haydar Ergülen'in "Babam ve Ustam"ı da baba konulu şiirlerdendir. Can Yücel de şiirinde baba figürünü önceleyen şairlerdendir. "Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdım" başlıklı şiirde, babasıyla çocukluk günlerinde yaşadıklarına yer verir. Can Yücel'in çocukluğunda babası Hasan Ali Yücel, Millî Eğitim Bakanı'dır. Bu nedenle çocuğuna yeterli zaman ayıramamaktadır. Can Yücel de şiirinde özellikle bu duruma dikkat çekerken babasının yanında olduğu ateşli hasta günlerinde bile mutluluk bulduğunu belirtir (Yücel, 1981, s. 103):

Hayatta ben en çok babamı sevdım
Karaçalılar gibi yerden bitme bir çocuk
Çarpı bacaklarıyla – ha düştü ha düşecek-
O çapkın babamı ben öyle sevdım.
...
Sevinçten uçardım hasta oldum mu,
40 geçerse ateş çağ'ırlar İstanbul'a
Bir helallaşmak ister elbet, di'ğmi oğluyula!
Tifoyken başardım bu aşk oy'nunu
Ohh dedim, göğsüne gömdüm burnumu.
...

Can Yücel'in "Şey Gibi" başlıklı şiiri, şairin bunalımlı ruh hâlinin dışavurumu gibidir. Muğlak bir anlatımın egemen olduğu "Şey Gibi", Orhan Veli'nin "Anlatamıyorum" şiirine benzerlik gösterir. Şiirde özellikle ölüme yaklaşmanın ve bunu ifade edememenin kaygısı ön plana çıkmaktadır. Şiir, bu yönüyle psikoanalitik portre özelliği taşımaktadır (Yücel, 2024, s. 52):

Şey gibi herbişeyim yahu
Satır yazamıyorum
...
Bağırsam bağırsam bağırsam
Bağırdığımı duymuyorum
...

Orhan Veli, "Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum; / Anlatamıyorum" derken Yücel, "Bağırsam bağırsam bağırsam / Bağırdığımı duymuyorum" diyerek çaresizliğini ifade etmektedir.

5. Fâzıl Ahmet ve Can Yücel'in Portre Şiirlerinin Karşılaştırılması

Fâzıl Ahmet ve Can Yücel'in portre şiirleri, şahıs kadrosu olarak irdelendiğinde Fâzıl Ahmet'in daha çok edebiyat, basın ve siyaset dünyasından isimleri tercih ettiği görülür. Can Yücel ise portre şiirlerinde hem yakın çevresinden hem de farklı ülkelerden isimlere yer vermiştir. Her iki isim de yalnızca yaşadıkları dönemde şahitlik ettikleri edebî şahsiyetleri değil, geçmiş dönemlerde yaşamış Şeyh Gâlip gibi isimleri de şiirlerine taşımışlardır.

Fâzıl Ahmet, portresini çizdiği sanatçının eserini, üslubunu taklit ederek mizahi bir üslup oluşturmayı tercih ederken Can Yücel yalnızca taklitle sınırlı kalmaz, yer yer kelime oyunları ile mizahi bir üslup oluşturmaya çalışır.

İki şairin ortak noktalarından biri de ele aldıkları kişilerin zaafalarını dile getirmekten çekinmemeleridir. Fâzıl Ahmet'in Abdülhak Hâmit'i, Can Yücel'in İlhan Berk'i portre şiirlerinde alaycı bir üslupla dile getirmeleri, bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Hasan Âli Yücel hem Fâzıl Ahmet hem de Can Yücel tarafından portre şiiri yazılan bir isim olarak dikkat çeker. Can Yücel, portre şiirinde babasına olan hayranlığını, sevgisini mizahi bir dille ifade ederken Fâzıl Ahmet, Hasan Âli Yücel'in özellikle eğitim hayatında öncülük ettiği

evrim teorisi üzerinden kendisine göndermede bulunmuş, söylemek istediklerini toprağın diliyle seslendirmiştir.

Her iki şairin portre şiirleri şahıs kadrosu ve tematik yapı esasına bağlı olarak sınıflandırıldığında, tarihi şahsiyetlerin portrelerine, epik portreye, anne portresine, sevgili portresine, otoportreye, otobiyografik portreye portre şiirlerinde yer vermedikleri görülmüştür.

Fâzıl Ahmet daha çok kültür-sanat camiasından portrelere ve metih portrelerine ağırlık verirken, Can Yücel de ağırlıklı olarak şairleri, yazarları, sanatçıları ele almıştır. Nekrolojik portreler de Can Yücel'in ağırlıklı olarak kaleme aldığı portre şiirlerindendir. Ayrıca Yücel'in resim / fotoğraf arkası portreye, dostane portreye, psikoanalitik portreye örnek niteliği taşıyan şiirleri de vardır.

Can Yücel'in portre şiirlerinin Fâzıl Ahmet'e göre gerek şahıs kadrosu yönünden zenginlik göstermesi gerek portre türleri yönünden çeşitliliğe sahip olması, aradan geçen yıllarda portre şiiri türündeki gelişimin bir sonucu olarak da değerlendirilebilir.

6. Sonuç

Türk edebiyatında portre şiir denemeleri Tanzimat edebiyatının ilk dönemiyle başlamış ve günümüze kadar gelmiştir. Portre şiir denemeleri yapan şairler arasında II. Meşrutiyet'ten sonra birçok alanda eserler veren Fâzıl Ahmet Aykaç ve Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı şairlerinden Can Yücel de yer almaktadır. Bu çalışmada farklı dönemlerden iki ismin portre şiir denemeleri özellikle içerik ve üslup açısından karşılaştırılmıştır.

Fâzıl Ahmet ve Can Yücel'in portre şiirlerinden örneklerle gerçekleştirilen bu çalışmayla iki şair arasındaki benzer ve farklı yönler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Üslup açısından bakıldığında, portre şiirlerini mizahi bir üslupla kaleme almak, her iki şair arasındaki temel benzerlik olarak ortaya çıkmaktadır. Ele aldıkları kişinin olumsuz yanlarını çekinmeden dile getirmeleri de iki şair arasındaki bir diğer ortak noktadır. Ayrıca Hasan Âli Yücel'in portre şiirinin her iki şair tarafından da kaleme alınmış olması da ortak özellik olarak değerlendirilebilir.

Aralarındaki farklar yönünden irdelendiğinde de Can Yücel, daha zengin bir şahıs kadrosunun portresini ele alırken Fâzıl Ahmet'in portrelerinin belli isimlerle sınırlı kalması, ilk dikkat çeken husustur. Ayrıca Fâzıl Ahmet, portre şiirlerinde kendine özgü bir biçim oluşturmak yerine, genellikle ele aldığı kişi eğer bir şair ise onun tarzını taklit yoluna giderken Can Yücel, portre şiirlerinde modern şiir tekniklerinden yararlanmış, Japon şiiri haiku gibi şiir türlerini denemiştir.

Farklı dönemlerden iki portre şairi üzerinde yapılan bu çalışma, portre şiirinin Türk edebiyatındaki yerine ışık tutmakta ve türün modern edebiyat içindeki yerini anlamaya katkı sağlamaktadır. Başka portre şairleri üzerine çeşitli yöntemlerle yürütülecek incelemelerin türün kapsamı ve gelişimi hakkında daha zengin ve derinlikli bilgilere ulaşılmasına katkıda sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Beyanlar

Telif Hakkı Beyanı: CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destekleyen / Destekleyen Kuruluşlar: Çalışmada destekleyen kuruluşlar bulunmamaktadır.

Etik Onay ve Katılımcı Onayı: Çalışma etik onay ve katılımcı onayı gerektirmemektedir.

İntihal Beyanı: “Fâzıl Ahmet ve Can Yücel’in Portre Şiirlerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım” başlıklı makalenin benzerlik oranı %15’tir. Makalenin bu oranın üzerinde olmadığını beyan ederim. Makalede bire bir alıntılar 40 kelimeyi geçtiğinde dergi kuralları gereğince ayrı bir paragraf olarak gösterildiğini de beyan ederim.

YZ Araçlarının Kullanımı: Çalışmada YZ araçlarının kullanılmadığını beyan ederim.

Kaynaklar

- Akhan, N. ve Ardalı Büyükarman, D. (2021). Haiku estetiği ve Oruç Aruoba’nın haikuları üzerine yapısal bir deneme. *Folklor / Edebiyat*, 27(108), 1127-1138. <https://doi.org/10.22559/folklor.1767>
- Akpınar, S. (2021). Can Yücel şiirinde bir varoluş biçimi olarak güzelden kaçmak. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(26), 127-144. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.895575>
- Aktaş, H. (2010). Türk şiirinde bir mührü olarak Yahya Kemal. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 3(10), 32-49. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/trk-rnde-br-mhre-olarak-yahya-kemal-yahya-kemal-as-a-burnisher-in-turkish-poetry.pdf>
- Arslan, M. (2014). *Can Yücel’in şiirlerinde toplumcu gerçekçilik ve eğitim*. (Tez No. 3532759) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-İzmir]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aykaç, F. A. (1934). *Hitabeler, şiirler, hicivler ve saire*. Akşam.
- Aykaç, F. A. (1952). *İkinci sis tehzil, hiciv vs.* Sinan Matbaası ve Neşriyat.
- Birinci, N. (2015). Şiirin dünyası. *Aydın Türklük Bilgisi*, 1(1), 15-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atb/issue/40076/476816>
- Çoruk, A. Ş. (1999). *Fâzıl Ahmet Aykaç (hayatı ve eserleri)*. (Tez No. 92482) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi-İstanbul] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çoruk, A. Ş. (2007, 10-15 Ekim). Yeni Türk edebiyatında tehzil. Z. Dilek vd. (Ed). [Sözlü bildiri]. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Ankara.
- Çoruk, A. Ş. (2008). *Mizah şairi Fâzıl Ahmet Aykaç*. Kitabevi.
- Ener Su, A. (2022). Âyine dergisinde portre şiirler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*. (37), 193-229. <https://doi.org/10.20427/turkiyat.1108317>

- Fedai, Ö. (2019). Üç “Garip” varmış diyeler. *Türk Dili*, (809), 46-53. [UC_GARIP_VARMIS_DIYELER... TURK_DILI_MAYIS_2019_-libre.pdf](https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52787/697039)
- Fikret, T. (1962). *Rûbab-ı şikeste ve diğer eserleri*, (Tertip ve Telif eden Fahri Uzun). İnkılâp.
- Gökalp Alparslan, G. G. (2005). Türk edebiyatında somut (görsel) şiir, *Turkbilig*, 6(10), 3-16. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52787/697039>
- Gökalp, Z. (2004). *Türkleşmek İslâmlaşmak muasırlaşmak*, (Haz. Kemal Bek). Bordo Siyah.
- Gökalp, Z. (2018). *Kızıl elma*. (Haz. Yavuz Selim Pınarbaşı). Patriot.
- Gülgen Börklü, J. (2012). *Can Yücel’in hayatı, edebî çevresi ve şiirlerinin incelenmesi*. (Tez No. 310991) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Koparan, H. S. (2022). *Modern Türk edebiyatında portre şiirler (1860-2000)*. (Tez No. 737339) [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi-Kastamonu]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özcan, N. (1996). Yahya Kemal Beyatlı’nın elçilik yılları ve diğer resmi vazifeleri, *Bilig*, 1, 31-38. <https://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/3715-published.pdf>
- Özgül, M. K. (1997). *Resmin gölgesi şiire düştü-Türk edebiyatında tablo altı şiirleri*. Yapı Kredi.
- Sazyek, E. (2020). Tevfik Fikret’in “kişi şiirleri”. *Turkish Studies-Language*, 15(2), 963-985. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43665>
- Sevük, İ. H. (1934). Fâzıl Ahmet (Haz. Fâzıl Ahmet), içinde *Hitabeler, şiirler, hicivler ve saire* (ss. 7-13). Akşam.
- Şimşek, Z. N. (2021). *Fesli maymunlar: son dönem Osmanlı’dan erken Cumhuriyet’e evrim edebiyatı ve edebiyatın evrimi (1894-1934)*. (Tez No. 693862) [Yüksek lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi-Ankara].
- Tansel, F. A. (1969). *Mehmet Emin Yurdakul’un eserleri 1 şiirler*. Türk Tarih Kurumu.
- Tunç, G. (2018). *Rüzgâra karşı duran şair etkilenme endişesi kavramı ve Yahya Kemal’in Türk şiirine etkisi*. Ötüken.
- Yücel, C. (1981). *Şiir alayı* (2. Baskı). Yazko.
- Yücel, C. (2024). *Portreler*, (Haz. Sezai Sarıoğlu). Türkiye İş Bankası.
- Yücel, H. Â. (1926). Yeni hayat. *Hayat*, 1(1), 2.
- Yücel, H. Â. (1937). *Fâzıl Ahmet hayatı ve eserleri*. Cumhuriyet.

Extended Abstract

Portrait poetry serves as an aesthetic bridge between literature and visual arts. This type of poetry, which expresses not only the external appearance of individuals but also their psychological traits, personal inclinations, and social reflections through verses, began to develop in Turkish literature particularly from the Tanzimat period and gained popularity during the Republic era, acquiring formal and thematic diversity. In this study, the portrait poems of two important poets who have made unique contributions to the genre of portrait poetry, Fâzıl Ahmet Aykaç and Can Yücel, are examined comparatively. Despite having lived and written in different periods, the understanding of portrait poetry and their approaches to this genre are significant in terms of reflecting both individual and literary as well as periodical differences.

Fazıl Ahmet Aykaç's understanding of portrait poetry is largely based on humour and parody. The poet offers a satirical evaluation of the personalities and works of literary figures before him by imitating their poetic styles. Poets from the Tanzimat and Servet-i Fünun periods, such as Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmid, and Yahya Kemal, have been the subjects of Aykaç's humorous critiques. Aykaç, who uses both classical forms of verse and the language and expression features of old literature in his poems, has given a serious depth to Turkish humorous poetry within the genre of "tehzil." His portrait poems generally focus on individuals from the culture and art community. Aykaç has revealed the weaknesses, exaggerated behaviours, or artistic voids of the people he portrays through subtle humour.

Can Yücel has brought a quite different, contemporary, and multidimensional approach to the genre of portrait poetry. Active in the second half of the 20th century, the poet did not limit his portraits to just artists; he covered a wide range of subjects in his poems, including politicians, friends, family members, and figures from world literature. His poetry book titled "Portreler" (Portraits) is one of the rare examples in Turkish literature that has been written in a planned and cohesive manner within the genre of portrait poetry. In Yücel's poems, ironic language, colloquial speech, slang, and profane expressions intertwine with political and philosophical subtexts. Yücel adopts an experimental approach in his poetry, using both short forms like haiku and free verse techniques. He often addresses existential issues of the individual, social inequalities, and emotional fractures. Personal intimacy, emotional intensity, and ideological stance are prominent features in his poems.

The portrait poems of these two poets differ in terms of form, theme, and approach. Aykaç tends to write in a more classical style, while Yücel has leaned towards modernist forms and experimental narratives. Aykaç's poems contain a critical and distant sense of humour, whereas Yücel's poems are more focused on inner sensitivities, friendship, death, and individual memories. Both poets have bravely revealed the weaknesses of the individuals whose portraits they carried into their poetry, preferring to show them with their human dimensions rather than glorifying them.

Additionally, the portrait poems of both poets have been examined according to Koparan's (2022) classification of portrait poem types. While Aykaç's poems can mostly be evaluated as "portraits from the culture-art community" and "praise portraits," Can Yücel's poems can be classified under numerous headings such as "necrological portrait," "friendly portrait," and "psychoanalytic portrait." This situation indicates that Yücel's poems have greater diversity in both thematic and typological aspects.

The comparative findings of this study reveal the changing nature of portrait poetry in Turkish literature. Aykaç's work exemplifies the interaction with satire and parody following the Second Constitutional Era, while Yücel's poetry demonstrates the evolution of this genre into a versatile form capable of expressing political resistance, emotional depth, and aesthetic innovation.

As a result, Fâzıl Ahmet Aykaç and Can Yücel are two poets who have contributed to the genre of portrait poetry from different perspectives. Aykaç has reflected portraits through satire by combining traditional poetry with humour, whereas Yücel has reconstructed both individual and social realities in an ironic and emotional language through portrait poetry. This study sheds light on the place of portrait poetry in Turkish literature and contributes to understanding the genre's position within modern literature. Studies to be conducted on other portrait poets using various methodologies will contribute to a deeper and more comprehensive understanding of the scope and development of the genre.